

TANTÁRGYI TEMATIKA
BTMAN110 Irodalomelmélet I. ea.

<p>Tantárgy neve: Irodalomelmélet</p>	<p>Tantárgy Neptun kódja(i): BTMAN110, BTMAN603, BTOMA3N01, BTOMA6N01, BTOMA9N01, BTOAM10N01, BTOSVM1N07, BTOSVM1N08, BTOSVM3N01, BTOSVM3N08, BTOSVM3N13 (E Neptun kód(ok) a nappali képzésre vonatkozik/vonatkoznak. A levelező képzés Neptun kódjaiban a számjegy előtti N betűt L betűre kell cserélni!)</p> <p>Tantárgyfelelős intézet: ME BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet</p> <p>Tantárgyelem: K (K: kötelező, KV: kötelezően választható, SZV: szabadon választható)</p>
<p>Tárgyfelelős (név, beosztás): Farkas Zsolt adjunktus</p>	
<p>Közreműködő oktató(k): Farkas Zsolt adjunktus</p>	
<p>Tantárgyi egység: Irodalomelmélet I. ea.</p>	
<p>Tantárgyi egység Neptun kódja: BTMAN110 (E Neptun kód a nappali képzésre vonatkozik. A levelező képzés Neptun kódjában a számjegy előtti N betűt L betűre kell cserélni!)</p>	
<p>Javasolt félév: 2Ó (A szak keresztféléves meghirdetésben nem indul, így páratlan számú félév tárgyait csak ősszel, páros számúit csak tavasszal lehet felvenni.)</p>	<p>Előfeltétel: nincs (E Neptun kód(ok) a nappali képzésre vonatkozik/vonatkoznak. A levelező képzés Neptun kódjaiban a számjegy előtti N betűt L betűre kell cserélni!)</p>
<p>Óraszám/hét: BTMAN110, BTOMA3N01, BTOSVM3N01: 1, BTMAN603, BTOMA6N01, BTOMA9N01, BTOMA10N01, BTOSVM1N07, BTOSVM1N08, BTOSVM3N08, BTOSVM3N13: 2 (A nappali képzés heti óraszámja 14 héten át. A levelező képzések féléves óraszámja a következő: heti 1 nappali tagozatos óra esetén a levelező tagozat féléves óraszámja 5, heti 2 nappali tagozatos óra esetén a levelező tagozat féléves óraszámja 10 stb.)</p>	<p>Számonkérés módja (a/gy/k/b): BTOMA6N01, BTOAM10N01, BTOSVM1N07, BTOSVM3N01, BTOSVM3N13: gyakorlati jegy, BTMAN110, BTMAN603, BTOMA3N01, BTOMA9N01, BTOSVM1N08, BTOSVM3N08: kollokvium (A teljesítés követelményeit lásd alább a <i>Félévközi számonkérés módja és értékelése</i> pontnál.)</p>
<p>Kreditpont: BTMAN110, BTMAN603:3, BTOMA3N01, BTOMA6N01, BTOMA9N01, BTOAM10N01, BTOSVM1N07, BTOSVM1N08, BTOSVM3N01, BTOSVM3N08, BTOSVM3N13: 2</p>	<p>Tagozat: nappali (A tantárgy és a tantárgyi egység adatai és követelményei azonosak a levelező tagozaton is, egyedül a Neptun kód különbözik.)</p>
<p>Tantárgyi egység feladata és célja (röviden összefoglalva): Az irodalomelmélet egyik elsődleges feladata, hogy összegezze és egységes diskurzív térbe hozza az irodalom tanulmányozásának egyes szakterületeit (retorika, szemiotika, poétika, narratológia, filológia stb.) és a társtudományoknak (esztétika, szociológia, pszichológia, filozófia, történelem stb.) az irodalmi művek értelmezése számára releváns eredményeit. Az irodalomelmélet alapvető irányzatainak, kultúrtörténeti hátterük bemutatása. A kurzust később az Irodalomelmélet II. követi, melynek feladata a diskurzus meghatározó szövegeivel való mélyebb ismerkedés lesz.</p> <p>Fejlesztendő kompetenciák: <i>tudás</i>: átfogó, filológiai és filozófiai egyaránt; a kurzus egyszerre ad lehetőséget egy 20. századi tudománytörténeti összegzésre és az ezek által felvetett elméleti problémákba való</p>	

bevezetésre

képesség: interdiskurzív figyelem; a különböző részterületeken tanult összefüggései, egyes diszciplínák bevonása a még figyelmesebb, intelligensebb, színesebb irodalomértésbe; elméleti szövegek olvasása

attitűd: az általános műveltség, a komplex szemléletmód iránti belső igény kialakítása; ne kicsinyeskedjünk: nem úgy van, hogy elolvassuk a kötelezőt, és kész vagyunk, felkészültünk a tanárságra, hanem olvasunk mindenfélét, számolatlanul, csakis az önálló érdeklődéstől lesznek érdekesek az olvasataink és tanári ténykedésünk

autonómia és felelősség: az irodalom és a humántudományok prezentálják az autonómia és felelősség kérdéseinek legintenzívebb reflexióját; nem utolsó sorban irodalom órán jöhetnek szóba egyáltalán ezek a kérdések

Tantárgyi egység tematikus leírása 14 heti bontásban:

1. Retorika és irodalomelmélet
2. Szemiotika és irodalomelmélet
3. Narratológia és irodalomelmélet
4. Történeti tudományok és irodalomelmélet
5. Esztétika és irodalomelmélet
6. Pszichológia és irodalomelmélet
7. Egyéb társtudományok
8. Pozitívizmus
9. Strukturálisizmus
10. Hermeneutika
11. Marxizmus
12. Posztmodern
13. Dekonstrukció
14. Feminizmus, gender studies

Félévközi számonkérés módja és értékelése (prezentáció, zárthelyi dolgozat, szemináriumi dolgozat beadása stb.):

A félévközi számonkérés módját és értékelését a félév kezdetekor a tantárgyi egység oktatója határozza meg.

Gyakorlati jegy/kollokvium teljesítésének módja és értékelése (félévközi teljesítmény aránya a beszámításnál, ponthatárok stb.): KSZ

A kód jelentése:

A = a tantárgy aláírással zárul, amelyben kétfokozatú az értékelés (nem megfelelt, megfelelt). A hallgató legfeljebb az óraszám 30%-át mulaszthatja el következmények nélkül, az ezt meghaladó mértékű hiányzás – kivéve az igazolt betegség miatti hiányzást – esetén az aláírás nem szerezhető meg. Az igazolt hiányzás pótlási feltételeit az oktató ismerteti. Az aláírás feltétele, hogy az oktató által a félév során támasztott prezentációs és beadási kötelezettségeknek a hallgató maradéktalanul eleget tegyen.

K = a tantárgy kollokviummal zárul, amelyben ötfokozatú az értékelés (1–5). Az előadások óraszámának legalább 60%-án kötelező a hallgató részvétele, amit jelenléti ívre vezetett aláírásával igazol. Az ennél többet mulasztó hallgató nem kaphat aláírást és nem vizsgázhat. Az előadáshoz évközi zárthelyi dolgozat(ok) társulhat(nak), legfeljebb akkora számban, mint a tantárgyi egység kreditpontszáma. Amennyiben az előadáshoz zárthelyi dolgozat(ok) társul(nak), annak/azoknak az eredménye legalább 30%, legfeljebb 40%-os súllyal esik latba a záró osztályzatban. A zárthelyi dolgozat(ok)ról az oktató a tárgy félévi meghirdetésekor a Neptun rendszerben ad tájékoztatást. A szakmai követelményekhez képest a hallgatónak minden zárthelyi dolgozatában és a kollokviumon is legalább 50%-os felkészültséget kell igazolnia ahhoz, hogy az elégséges (2) osztályzatot megszerezze.

SZ = a tantárgy gyakorlati jeggyel zárul, amelyben ötfokozatú az értékelés (1–5). A hallgató legfeljebb a szemináriumi óraszám 30%-át mulaszthatja el következmények nélkül, az ezt meghaladó mértékű hiányzás – kivéve az igazolt betegség miatti hiányzást – esetén az aláírás és a gyakorlati jegy nem szerezhető meg. Az igazolt hiányzás pótlási feltételeit az oktató ismerteti. Az aláírás feltétele, hogy az oktató által a félév során támasztott prezentációs és beadási kötelezettségeknek a hallgató maradéktalanul eleget tegyen. A szemináriumhoz évközi zárthelyi dolgozat(ok) társulhat(nak), annak/azoknak az eredménye legalább 30%, legfeljebb 40%-os súllyal esik latba a záró osztályzatban. A zárthelyi dolgozat(ok)ról az oktató a tárgy félévi meghirdetésekor a Neptun rendszerben ad tájékoztatást. A szakmai követelményekhez képest a hallgatónak minden zárthelyi dolgozatában és a beadott szemináriumi dolgozatában is legalább 50%-os felkészültséget kell igazolnia ahhoz, hogy az elégséges (2) osztályzatot megszerezze.

KSZ = a tantárgy kollokviummal és gyakorlati jeggyel záruló tantárgyi egysége(ke)t egyaránt tartalmaz. Az előbbiekre a K, az utóbbiakra az SZ kódnak megfelelő értékelés vonatkozik.

Kötelező irodalom a tantárgyi egység egészéhez vagy 14 heti tematikus leírásának megfelelő beosztásban:

Dobos István, szerk., *Bevezetés az irodalomelméletbe*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1995, 1999

Irena R. Makaryk, ed.: *Encyclopedia of Contemporary Literary Theory*, UTP, Toronto, 1993

A kollokviumi követelmények tartalmazzák a következő fogalmak enciklopédikus bemutatását: *retorika* (figura / trópus; a nyelv lényegi retoricitása), *szemiotika* (Peirce: ikon / index / szimbólum, Saussure: jel, jelölő / jelölt; Shannon--Weaver modell és jakobsoni kiegészítése), *metafora / metonímia* (szerkezetük, működésük, példák; Arisztotelész, Quintilianus, Barthes, de Man), *irónia* (definíciói; "a trópusok trópusa"; irónia és szubjektum viszony; direkt / függő / szabad függő beszéd), *igazság* (adequatio rei et intellectus; objektivitás és szubjektivitás; bizonyítás és meggyőzés; igazság és relativizmus / és hazugság / és hatalom), *tudomány / művészet* (pontos definíciók, felépítésük, tagolódásaik, társadalmi funkcióik), *klasszikus / kánon* (szerepük a kultúrában, az iskolában; Gadamer), *felvilágosodás* ("az ember kiszabadulása a maga okozta korlátoltságából", előítéletek és dogmatizmus vs. „minden értelemesen gondolkodó lény” számára bármikor egyértelműen bizonyítható igazságok; "common sense" / "józan paraszti ész; "sapere aude!"; racionalizmus és empirizmus; Descartes, Montaigne, Spinoza, Newton, Kant, Diderot, pozitívizmus, Karl Popper, Feyerabend, Habermas), *romantika* (a tudományosan nem vagy nehezen megközelíthető dolgok reflexiója és kultúrája; a művészetvallás; műfaji, tematikus, esztétikai és filozófiai újdonságai; M. és P. Shelley, Keats, Byron, Puskin, Scott, Hugo, Schlegel, Novalis, Hoffmann, Kleist, Grimm, Andersen, Poe), *evolúció, gén / mém* (miért hosszú a zsiráf nyaka? Lamarck vs. Darwin; adaptáció és szelekció; szociáldarwinizmus; Dawkins; Gaia-elmélet; a genom és a nyelv hasonlóságai), *Nietzsche* (apollóni / dionüszoszi; igazságról és hazugságról morálonkívüli értelemben; a történelem káráról és hasznáról; a múlt megváltásáról; a morál genealógiájáról; a kereszténységről; a nyelv lényegi tropologikusságáról), *pszichoanalízis* (neurózis / pszichózis, paranoid, skizoid; elfojtás, tagadás, tudattalan; szabad asszociációs technika, álomfejtés, Érósz / Thanatosz; a szexualitás szerepe a kultúrában és a lelki-társadalmi életben és diszfunkcióiban; pszichológia és etika és politika viszonya; Freud, Jung, Reich, Lacan, Fromm, Deleuze-Guattari, Harold Bloom), *relativitáselmélet, kvantummechanika* (camera obscura, a kétrés-kísérlet, "részecske" vs. hullám, tudományos ideák és metaforák viszonya, Einstein, Bohr), *avantgarde* (a fényképezés hatása a festészetre; "a művészet nem visszatükröz, hanem láttat"; "mitől művészet a művészet?"; új ábrázolásmódok, új esztétikák, izmusok, dekorativitás és provokáció; művészet és élet egymásra hatása; neoavantgarde), *hermeneutika* ("jobban érteni a művet, mint a szerzője" vs. mindenki mindenkor másképp érti; Igazság és módszer: a hermeneutikai kör, az előítéletek, a klasszikus, a hatástörténet elve, a humán diskurzusok dialogikussága, Gadamer; recepcióesztétika), *strukturáliszmus* ("a szubjektum csomópont a szimbolikus mátrixban", "az egyén a társadalmi viszonyok összessége", "nem te beszéled a nyelvet, hanem a nyelv beszél téged"; nincs jelentés jelrendszer és jelölőfolyamat nélkül, ami anyagi is; Saussure, Lévi-Strauss, Jakobson, Lacan, Foucault, Barthes, Eco); *posztmodern* („posztindusztriális társadalom”; „a történelem után”; egyetemes nagy narratívák vs. helyi kis történetek; a homológia terrora vs. a paralógia szabadsága; elit vs. populáris; a konszenzus kényszere vs. a disszenzus elfogadása; Lyotard, irodalmi és építészeti posztmodern), *dekonstrukció* (a jelentés rögzíthetlensége, a jelenlét lehetlensége; a kétosztatú ellentétek veszélyei; "a szöveg strukturális tudattalanja"; Derrida, de Man), *multikulturalizmus* (faji és kulturális keveredés, ill. konfliktusok, fundamentalizmusok, kánonvita az USA-ban, Huntington "civilizációk összeütközése" Stanley Fish "butik-multikulturalizmus", Edward Said "orientalizmus", Charles Taylor "az elismerés politikája"; EU, regionalizmus, etnocentrizmus; Nyugat- vs. Kelet-Európa), *feminizmus, gender studies* ("három hullám"; "patriarchális uralom"; sex vs gender; "a személyes: politikai"; "no means

no"; Gloria Steinem, Juliet Mitchell, Andrea Dworkin, Camille Paglia, Judith Butler)

Ajánlott irodalom a tantárgyi egység egészéhez vagy 14 heti tematikus leírásának megfelelő beosztásban:

Bókay Antal – Vilcsek Béla, szerk.: *A modern irodalomtudomány kialakulása. A pozitívizmustól a strukturalizmusig*, Osiris, Bp., 1998.

Bókay Antal – Vilcsek Béla – Szamosi Gertrud – Sári László: *A posztmodern irodalomtudomány kialakulása. A posztstrukturalizmustól a posztkolonialitásig*, Osiris, Bp., 2002.

Kiss Attila Atilla – Kovács Sándor s. k. – Odorics Ferenc, szerk., *Testes köny I-II*, Szeged, Ictus, 1997

V. B. Leitch, *Amerikai irodalomelmélet és irodalomkritika*, Pécs, JPTE, 1992

Michel Foucault: *Nyelv a végtelenhez*, Latin Betűk, Bp., 1999.

Hans-Georg Gadamer: *Igazság és módszer*, Gondolat, Bp. 1984. 191-217. o.

Bacsó Béla, szerk.: *Szöveg és interpretáció*, Cserépfalvi, Bp. é. n. 17-41. o.

Kovács Sándor s. k., szerk: *Az amerikai dekonstrukció*. Helikon, 1994/1-2. 21-35. o.

Roland Barthes: *A szöveg öröme*, Osiris, Bp. 1996.

Paul de Man: *Esztétikai ideológia*, Janus/Osiris, Bp. 2000. 175-203. o.

Hans Robert Jauß: *Az irodalomtörténet mint az irodalomtudomány provokációja*. In: Jauß: *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika*. Bp.: Osiris 1997, 36-60.

Frank Lentricchia – Thomas McLaughlin, *Critical Terms for Literary Study*, Chicago and London, ChUP, 1990.